

OPONENTSKÝ POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Názov práce: *O spravodlivom mieri (Etická reflexia vojny a mieru cez prizmu ľudskej prirodzenosti)*
Autor práce: Mgr. Lukáš Švaňa, PhD.
Oponent: doc. Mgr. Ján Kalajtšidis, PhD.
Odbor HIK: etika

1. Aktuálnosť a vhodnosť zvolenej témy

Autor v predloženej práci poskytol eticko-filozofickú reflexiu veľmi aktuálnych problémov súčasného globalizovaného sveta. Téma predloženej habilitačnej práce je nielen aktuálna, ale aj veľmi zaujímavá. Problematika spravodlivého mieru patrí v našom kultúrnom okruhu síce k známym, no málo reflektovaným námetom, a teda voľbu témy je potrebné vyzdvihnúť ako vedecky prínosnú. Predložené problémy však nie sú iba naliehavými otázkami súčasného človeka, ale zároveň sú aj akýmsi obrazom jeho minulosti. Habilitant si tento rozmer dobre uvedomuje a náležite k skúmanej problematike aj pristupuje. Zvolenú tému je možné považovať za dostatočne náročnú a prístup k jej spracovaniu za dostatočne odborný pre vybraný typ kvalifikačnej práce.

2. Formulácie a splnenie sledovaného cieľa

Cieľom autora predloženej habilitačnej práce je etická reflexia spoločensko-politických javov. Ide výlučne o javy úzko prepojené na vojnu a s ňou súvisiaci (a autorom želaný) mier. Oba tieto javy Švaňa miestami možno až zjednodušujúco prepája na problém dobra a zla (s.77). Avšak aby nebolo jeho skúmanie iba povrchným, cielene a veľmi vhodne už na začiatku textu začína svoje uvažovanie orientovať na problematiku ľudskej prirodzenosti. Tú chápe ako: „súbor možností a tendencií prejavov ľudskej existencie v podobe rozhodovania a konania na individuálnej i spoločenskej úrovni“ (s.15). Predstavená je ako podmienka pochopenia ľudského konania v kontexte dobra a zla. Ľudská prirodzenosť zjednodušene v jej reflexii v práci predstavuje potenciál, ktorý je prinajmenšom rovnako pozitívny ako negatívny. Autor sa optimisticky, no predovšetkým funkčne, prikláňa viac k jej kladným prejavom (napr. s. 23, s. 46, s. 61) a závery, ktoré práca sleduje, sú týmto optimizmom podmienené (s. 27). Najvýznamnejšou etickou hodnotou, ktorú sa v spojitosti s ľudskou prirodzenosťou podujal identifikovať a reflektovať, je spravodlivosť. Autor hľadá odpoveď na otázku, či spravodlivosť je alebo nie je súčasťou ľudskej prirodzenosti. Bohužiaľ však toto zameranie odtláča akoby na okraj záujmu reflexiu rovnako dôležitej hodnoty zodpovednosti (a to aj napriek tomu, že je jej

analýza proklamovaná, s. 10), ale aj iných etických hodnôt, ktoré majú vo zvolenej téme svoje miesto. I keď je táto voľba akceptovateľnou súčasťou autorovej orientácie, miestami to prácu zbytočne splošťuje. V tomto kontexte sa však nedá neopýtať: Ako autor chápe kolektívnu zodpovednosť a jej prejavy s ohľadom na predstavenú problematiku (napr. s. 88)?

Jednou z nosných tém, na ktoré sa autor sústredil, je problematika (teórie) spravodlivej vojny, ktorú čitateľovi jednak predkladá na deskriptívnej úrovni, no zároveň ju podrobuje novým výzvam, ktoré sa v súčasnosti ukazujú ako nevyhnutné. Spravodlivá vojna je vo Švaňovom ponímaní chápaná ako stredová pozícia medzi hraničným realizmom a pacifizmom. Reflexia tejto teórie (hľadajúcej podoby vzťahu medzi vojnou a spravodlivosťou) spolu s už predstavenou problematikou ľudskej prirodzenosti vrcholia v nasledujúcej časti textu, v kontexte hľadania možností spravodlivého mieru. Spravodlivý mier autor nestotožňuje s mierom tak, ako mu rozumieme v klasickom ponímaní tejto problematiky. Spravodlivý mier je v spôsobe jeho nazerania ideálom, avšak ideálom dosiahnuteľným. Tu sa opäť (rovnako ako na mnohých iných miestach práce) zrkadlí autorovo veľmi optimistické (môže sa etik na svet pozerat' aj inak?) chápanie človeka a sveta, ktorý človek tvorí (v jeho optike je to prejav ľudskej prirodzenosti). Zároveň však na viacerých miestach zdôrazňuje potrebu inštitúcií (nadmárodných, globálnych), ktoré majú na prejavy našej prirodzenosti dohliadať. V tomto zmysle sa však vynára viacero otázok týkajúcich sa budovania a fungovania spravodlivých (na spravodlivosť dohliadajúcich) inštitúcií (konceptia, ktorej predstaviteľom bol J. Rawls a ďalší zástancovia myšlienky spoločenskej zmluvy). Nebolo by efektívnejšie sústrediť sa na budovanie spravodlivej spoločnosti za pomoci odstraňovania nespravodlivosti vo svete (A. Sen)? Aký je autorov názor?

V tejto časti práce autor kladie viacero zaujímavých otázok, ktorých hlbšia analýza by bola istotne veľmi prínosná. Pýta sa napríklad, či je možno považovať implementáciu liberálnych a demokratických hodnôt (ktorá ako vieme v nedávnych konfliktoch mnohokrát zlyhala) za opodstatnenú a ospravedlniteľnú.

V úvode síce autor proklamuje, že jeho cieľom bude ukázať to, že život v mieri je pre človeka výhodnejší ako život plný násilia, konfliktov či vojen. To sa však habilitantovi z môjho pohľadu nedarí. V celej práci síce poukazuje na to (a zdá sa, že sa to aj stáva leitmotívom textu), že s ohľadom na ľudskú prirodzenosť čosi také možné je a autor by si to aj želal. No argumenty v prospech toho, prečo je to výhodnejšie, nachádzame už pomenej. Jedným z príkladov môže byť konštatovanie v závere s. 49, podľa ktorého je podmienkou morálneho napredovania uplatnenie zásady všeobecnej neospravedlniteľnosti vojny či iných ozbrojených konfliktov. Takéto konštatovanie, ktoré však otvára plejádu otázok (Naozaj je to tak? Doteraz sme morálne

nenapredovali? Prečo práve teraz?...) ostáva konštatovaním (v súlade so želaním autora) bez hlbšieho zdôvodnenia.

Je však potrebné zdôrazniť, že hlavný i čiastkové ciele, ktoré si autor stanovil, boli aj napriek drobným výhradám naplnené v plnej miere. Výsledky sú v závere veľmi zrozumiteľne a obsiahlo formulované.

3. Vhodnosť zvolených metód a štruktúry práce

Práca má pomerne prehľadnú štruktúru, je rozdelená do troch hlavných častí, v ktorých sú rozpracované jednotlivé problémy, ktoré spolu vzájomne logicky i obsahovo súvisia. Text adekvátne graduje a vo väčšine prípadov na seba kapitoly i vhodne nadväzujú. Avšak niektoré podkapitoly sú v kontexte štruktúry práce možno až neopodstatnené, respektíve absentuje ich hlbšie zdôvodnenie (z môjho pohľadu by ich vynechanie v práci na kvalite neubralo). Ako príklad je možné uviesť podkapitolu *1.2 Vzťah ľudskej prirodzenosti a spravodlivosti v etike sociálnych dôsledkov*. Čo je práci možné vytknúť, sú predovšetkým pomerne slabé zhrnutia na konci celkov (nosných kapitol).

Úvod i záver práce sú pomerne obsiahle, s explicitne vyjadrenými cieľmi a dosiahnutými výsledkami práce. Autor práce využíva ako nástroj pri sledovaní zvolených cieľov slovenskú etickú koncepciu – etiku sociálnych dôsledkov. Táto etická teória je konzekvencialistickou etickou teóriou a javí sa ako vhodný teoretický nástroj pre reflexiu problematiky vojny. Dôvodom je nielen hodnotová štruktúra tejto etickej teórie a jej pojmový aparát, ale aj orientácia samotného konzekvencializmu na dôsledky ako primárne hodnotiace kritérium.

Miestami pracuje autor so sekundárnou literatúrou (napr. sv. Augustín, Spinoza), i keď sú jeho jazykové i odborné kompetencie na úrovni, ktorá mu dovoľovala použiť i primárnu literatúru.

Vo všeobecnosti je však možné konštatovať, že využité metódy a štruktúra práce zodpovedajú zvolenej téme a spĺňajú vysoké štandardy stanovené pre tento typ práce.

4. Úroveň výsledkov habilitačnej práce a prínos pre vedu

Autor dokáže veľmi zdatne pracovať s viacerými autoritami, ktoré majú na prvý pohľad len málo spoločného. Ich zistenia prepája, dopĺňa a vzájomne preväzuje a sleduje tak vopred stanovený cieľ.

Vskutku objektívne poukazuje na fakt zbytočnej idealizácie človeka ako mravného subjektu. Zlo sa nejaví iba ako odchýlka zo štandardného, ale je zobrazené ako súčasť dynamiky toho, čo autor identifikuje ako ľudskú prirodzenosť.

Miestami (napríklad kapitola o spravodlivosti) autor nečerpá z najaktuálnejších zdrojov, ktoré už posunuli chápanie danej problematiky. To však neznamená, že jeho myšlienkové pochody sú nejakým spôsobom nesprávne. Som si vedomý toho, že niekedy je priam nemožné reflektovať posledné možné posuny, a preto je potrebné toto moje konštatovanie chápať viac ako poznámku než relevantnú kritiku.

Záverečné hodnotenie

V závere je potrebné konštatovať, že zvolená téma, jej ciele a metódy využité na ich dosiahnutie sú plne v súlade s kladenými požiadavkami a spĺňajú stanovené kritériá. Habilitačná práca Mgr. Lukáša Švaňu, PhD. obohacuje vedecké poznanie o nové spôsoby reflexie veľmi aktuálnej a akútnej problematiky zla prejavujúceho sa prostredníctvom konfliktov. Práca zároveň predkladá čitateľovi veľmi pozitívnu optiku (s ktorou nebude každý súhlasiť) na budúcnosť a riešenie predstavených problémov. Avšak kto iný než morálny filozof má byť ohlasovateľom optimizmu?

Otázky k skúmanej problematike boli formulované vyššie v texte, týkajú sa spravodlivých inštitúcií a kolektívnej zodpovednosti.

Habilitačnú prácu *O spravodlivom mieri (Etická reflexia vojny a mieru cez prizmu ľudskej prirodzenosti)* autora Mgr. Lukáša Švaňu, PhD. **odporúčam** prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe a habilitačnej prednáške **odporúčam** udeliť vedecko-pedagogický titul docent v odbore habilitačného konania a inauguračného konania **etika**.

V Prešove 8.12.2021

doc. Mgr. Ján Kalajtzidis, PhD.